

Radikalisering og ekstremisme

Preben Bertelsen 2017-10-06
Psykologisk Institut
Aarhus Universitet

Hvad vi alle i bund og grund søger: at *høre til*.

Ekstremisme bygger på de samme *spørgsmål* til livet, som *alle* mennesker har. Det er ikke spørgsmålene, men *svarene*, der er problemet.

Et grundlæggende spørgsmål handler om hvilke fællesskaber, der giver mening for én, og hvordan man får oplevelsen af at *høre til*. Oplevelsen af at hører til i *nære sociale sammenhænge*, dvs. familie, venner og fællesskaber. Oplevelsen af at høre til i én *kultur*, dvs. at man er fælles om en meningsfuld måde at leve på. Oplevelsen af at høre til i *samfundet*, f.eks. at man er del af arbejdsmarkedet, at man har retfærdig andel i de økonomiske værdier og sociale goder, at man er stillet lige for loven, og at man bliver lyttet til politisk og kulturelt.

Oplevelsen af at høre til i et fællesskab skaber sociale identitet. Man oplever, at bliver anerkendt af fællesskabet, for den man er, de holdninger og den livsstil man har, og det man gør. Man oplever, at man har en fælles forståelse af tilværelsen.

De fleste har en tilværelse med et godt tilhørsforhold og en meningsfuld social identitet. Men tilhør i tilværelsen kan også være *usikker* eller endda blive *truet*. Mange mennesker i verden udsættes for naturkatastrofer, uro og krig, økonomiske kriser, umenneskelige politiske regimer, eller sygdom og død samt sammenbrud i de nære sociale relationer. Selv i stabile samfund som det danske, er der nogle medborgere, for hvem tilhør og social identitet er usikkert eller truet. De oplever, at de bliver udsat for racisme, fordomme og at de bliver holdt uden for fællesskabet.

Usikkert eller truet tilhør og krænket eller ikkeanerkendt social identitet *kan* skabe grobund for den radikaliseringsproces, der fører mod ekstremisme.

Personlige refleksioner: *Føles tilværelsen, tilhørsforhold og éns sociale identitet usikker eller truet?*

Hjælpende indsatser: *Hvordan kan man være med til at skabe en forandring i retning af et sikkert tilhør i tilværelsen for sig selv og for andre?*

Hvordan man bruger sine tilværelseskompetencer

Mennesker er aktive væsener, der handler i forhold til udfordringer og problemer. Hvis tilværelsen er usikker eller bliver truet, vil man prøve at genvinde sit *greb om tilværelsen*, så den igen bliver sikker og præget af sikkert tilhør.

Man får greb om egen og fælles tilværelse ved hjælp af sine tilværelseskompetencer eller evner. Hos de fleste er tilværelseskompetencerne fint udviklet. De er med til at skabe en tilværelse, der er personligt meningsfuld, og som giver et sikkert tilhør. De fleste bruger også deres tilværelseskompetencer på en *medborgerskabsorienteret* måde, dvs. de tager hensyn til andre og til de mange forskellige fællesskaber i samfundet. Man kan sagtens bruge sine tilværelseskompetencer *på en både kritisk og konstruktiv måde* over for fællesskaber og samfundet og *samtidig* være medborgerskabsorienteret.

Men hos nogle er kompetencerne *ikke godt nok udviklet* til at håndtere tilværelsens opgaver og udfordringer. De giver ikke et godt nok greb om tilværelsen, og de hjælper ikke til at få et sikkert tilhør og oplevelsen af social identitet. For andre er kompetencerne fint nok udviklet, men de *bliver brugt* på en måde, der hensynsløse, og uden medborgerskabsorientering. Tilværelseskompetencerne bliver tværtimod brugt på asociale, kriminelle, destruktive, fordomsfulde, hadefulde og ekskluderende måder – eller på ekstremistiske måder.

Personlige refleksioner: *Hvilke almene tilværelseskompetencer skal bruges til at håndtere de udfordringer, man står over for?*

Hjælpende indsatser: *Hvordan kan man være med til at styrke egne og andres tilværelseskompetencer, så grebet om tilværelsen skaber tilhør på en medborgerskabsorienteret måde?*

Handling, aktivisme og ekstremisme

Når tilværelsen er usikker eller truet, reagerer de fleste ved at bruge deres tilværelseskompetencer til at prøve at *genskabe* et sikkert greb om tilværelsen, der frembringer oplevelsen af tilhør og social identitet. Det kan være i form afgrænsede *handlinger*, der drejer sig om enkeltstående opgaver og udfordringer eller konflikter i dagligdagen. Der kan også være tale om *aktivisme*. Her tager man sagen i egen hånd og arbejder politisk, etisk eller religiøs for at ændre på større områder af tilværelsen for sig selv eller for andre.

Hos nogle bliver aktivismen *radikaliseret*, dvs. den udvikler sig på en *ekstrem* måde. Det sker (1) når man bliver helt opslugt af et *fundamentalt og omfattende opgør med hele tilværelsen*, og (2) når medborgerskabet mister betydning, og man vil skabe disse forandringer *uden hensyn til det overordnede fællesskab* eller anderledestænkende.

Grebet om tilværelsen er for de fleste menneskers vedkommende helt *legalt*. Det betyder, at man aldrig vil acceptere brugen af kriminelle midler eller vold. Selv ekstremisme kan være legal. F.eks. vil nogle former for religiøse fællesskaber være ekstremistiske. Sådanne fællesskaber handler om et fundamentalt opgør med livsstil og om at *afsondre* sig fra samfundet. Men disse fællesskaber er alligevel legale, fordi de ganske enkelt ikke bruger vold og ulovlige handlinger.

Men grebet om tilværelsen kan også være *illegalt*. Illegal ekstremisme kan defineres på næsten samme måde som legal ekstremisme (totalt *omfattende* og *hensynsløse* forandringer af tilværelsen). Der er dog den helt afgørende forskel, at der med illegal ekstremisme er tale om stigende accept af brugen af kriminelle og voldelige midler til at nå forandringer.

Det er vigtigt ikke at *forveksle* legale aktivister med aktivister og ekstremister, der handler illegalt og voldeligt.

Personlige refleksioner: *Er éns handlinger og aktivisme ved at udvikle sig i ekstremistisk retning, dvs. hensynsløst?*

Hjælpende indsatser: *Hvordan kan man være med til at forandre illegal aktivisme til en legal konstruktiv kritik? Hvordan kan man forandre ekstremisme til medborgerskabsorienteret rummelig aktivisme?*

Fællesskaber som grobund for grebet om tilværelsen

Fællesskaber skabe grobund for tilhør i tilværelsen. Men fællesskaber er også vigtige, fordi vi lever i en verden med mange muligheder og udfordringer. Vi er afhængig af samarbejde og arbejdsdeling for at kunne nå vores mål.

Nogle fællesskaber går i illegal retning. De bruger illegale, kriminelle og voldelige midler for at nå fælles mål. Sådanne fællesskaber kan være kriminelle bander. Det kan også være voldeligt aktivistiske politiske eller religiøse grupper, der tilsidesætter et hvert hensyn til andre former for fællesskaber end lige netop deres eget.

Nogle personer bliver misledt af illegalt ekstremistiske fællesskaber til at acceptere holdninger og handle på måder, som de ikke oprindeligt havde tænkt sig. Nogle søger måske først og fremmest ind i et bestemt fællesskab for at få oplevelsen af tilhør og social identitet samt at få afklaret grebet om tilværelsen. *Spørgsmålene* til tilværelsen, som den enkelte har til tilværelsen kan være gode, vigtige og kritiske, men de *svare*, som de får af det pågældende fællesskab, kan være dybt problematiske. Det kan også vise sig, at man for fortsat at kunne være del af fællesskabet gradvist bliver nødt til at acceptere ”resten af pakken”, nemlig dette fællesskabs socialt hensynsløse, livsfarlige og illegale ekstremistiske mål og midler.

Personlige refleksioner: *Hvilke mål og midler er der i det fællesskab, man er del af? Er det egentlig noget man selv kan stå inde for?*

Hjælpende indsatser: *Hvordan kan man finde andre fællesskaber, der skaber grobund for et sikkert tilhør samt legalt (gerne kritisk) medborgerskabsorienteret greb om tilværelsen?*

